

# KULTURA I VJERA

## Korijeni civilizacije i put nove evangelizacije

Anton BOZANIĆ, New York

### 1. Uvod

Vrlo je impresivno djelovala izjava pape Ivana Pavla II. o vjeri i kulturi, izrečena u pismu upućenom kardinalu Agostinu Casaroliju povodom osnivanja *Papinskog vijeća za kulturu*, mjeseca svibnja 1982. Papa između ostalog piše: »Vjera koja nije postala kultura je vjera koja nije prihvaćena potpuno, nije cjelovito shvaćena i nije vjerno življena.«<sup>1</sup> Kristalno jasan stav rimskog biskupa o odnosu vjere i kulture potaknuo je crkvene ljude da iznova promotre duhovne i zemaljske vrednote u svjetlu naznačene sintagme. Uslijedile su brojne rasprave i komentari o relacijama između različitih kultura i vjere i njihovo međusobno prožimanje. Papine su riječi nerijetko citirane kao moto i umetnute u predgovore mnogih knjiga. Misijsko je djelovanje Crkve dobilo novu odrednicu u odnosu na zatečenu kulturu sredine u kojoj se naviješta Evandjelje. Govor o vjeri i kulturi nije izgubio nimalo na važnosti i aktualnosti do dana današnjeg.

### 2. Značenje riječi »kultura«

Postoji čitav niz definicija riječi »kultura«, ovisno o polazištu s kojeg se ona promatra. Dovoljno nam se je ovdje zaustaviti samo na nekima. Prema antropologu Edwardu Tyloru u kulturu spada znanje, vjerovanja, umijeća, moral, zakoni i sve stečene navike što ih pojedinac baštini kao član određene zajednice.<sup>2</sup> Po tom shvaćanju kultura je ono što čovjek uči ili stječe kao član društva. U Tylorovu opisu ljudska zajednica postaje kriterij određivanja kulture. Ako se gleda na kulturu sa stanovišta našeg mentalnog sklopa, tj. uobičajenog načina izmjena misli i sadržaja, može se definirati kao »sustav naslijeđenih shvaćanja izraženih u sim-

<sup>1</sup> *L'Osservatore Romano*, 28. VI. 1982, 1-8.

<sup>2</sup> E. Tylor, *Primitive Culture Vol I*, London 1891, 1.

boličkim formama pomoću kojih ljudi izmijenjuju, podržavaju i razvijaju znanje i oblikuju stav prema životu«. <sup>3</sup> Drugi će stvar dodatno pojednostaviti i reći kako kultura obuhvaća niz simbola, sadržaja i normi po kojima zajednica ili grupa živi i funkcionira u nekoj sredini. Isusovac A. Dulles unosi više detalja i kaže: »Pod kulturom redovito podrazumijevamo sustav značenja i vrijednosti povijesno predanih, uobličениh često u simbole, koje su prihvatili članovi određene zajednice ili sociološke grupe, tako da po njima spontano osjećaju, misle, prosuđuju i ponašaju se na osebujan način«. <sup>4</sup> Ima već i pokušaja da se sadržaj kulture usko veže s mas-medijima i kompjutorskim oblicima komuniciranja, pa se kaže kako u kulturu bitno spada »sustav poruka i slika koji usklađuje ljudske odnose«. <sup>5</sup> Iz svega ovdje rečenog proizlazi kako je kultura kompleks vrijednosti i shvaćanja jedne zajednice ili sredine koji se prenose, a tijekom prenošenja upotpunjuju se i mijenjaju. U kulturološku analizu stoga spada otkrivanje značenja i vrijednosti koje su utkane u ponašanje ljudi, a zatim u očavanje raznih utjecaja tijekom povijesti na razvoj određene zajednice.

### 3. Razine kulture i mjesto za religiju

»Kultura je poput atmosfere, jer živimo kompletno uronjeni u nju« – kaže J. Fitzpatrick. <sup>6</sup> U svakoj kulturi možemo izvana prepoznati dvije osnovne razine ili nivoa. Prvi je *materijalni* – koji uključuje sve što se odnosi na materijalni život zajednice, kao što su tehnologija, sredstva, umijeća, znanost i sl. Drugi je nivo *duhovni ili simbolički* – po kojem se društvo ravna i ponaša. Simboli i njihova značenja bitne su oznake svake kulture. Simboli su stvari koje vidimo, čujemo ili osjećamo, a kad upoznamo njihovo značenje, onda shvaćamo i kulturu. Oni predstavljaju komponente mentalnih okvira i slika kroz koje zajednica doživljava i razumije sebe i svijet oko.

Pored navedenih pojava oblika izuzetno su važne dublje spoznajne razine na kojima je zasnovana pojedina kultura. Ovamo ubrajamo *ljestvicu vrednota* ili vrijednosti uključene u kulturni okvir. Neke vrijednosti u pojedinim kulturama uživaju prioritete, druge su manje važne. Konačno zadnja razina – ujedno najvažnija za vjeru – jest *svjetonazor* ili *pogled na svijet* svojstven pojedinoj kulturi. <sup>7</sup> Na ovoj kulturnoj razini – koja je usko povezana s prethodnom, tj. s ljestvicom

<sup>3</sup> C. Geertz, *Interpretation of Cultures*, New York 1975, 89.

<sup>4</sup> A. Dulles, *The Catholicity of the Church*, Oxford 1958, 175. Citirano prema: K. Boyack, *The New York Catholic Evangelization*, New York/Mahwah 1992, 45.

<sup>5</sup> R. Williams, *The Sociology of Culture*, New York: Schocken Books, 10.

<sup>6</sup> J. Fitzpatrick, *One Church Many Cultures: The Challenge of Diversity*, Kansas City, MO, 1993. (3. Ed.), 30.

<sup>7</sup> Usp. A. Shorter, *Toward a Theology of Inculturation*, Maryknoll, NY 1995 (4. Ed.), 35–37.

vrednota – religija nalazi svoje najtvrđe tlo pod nogama i stupa u puni dijalog s kulturom. Pod riječju »svijet« ili »svjetonazor« podrazumijevamo ovdje ukupno ljudsko iskustvo o bližim, neposrednim i udaljenim stvarnostima što ga ima jedna zajednica ili sredina i po njemu se ravna. Religiozno iskustvo predstavlja susret sa zadnjom stvarnošću, pronicanje istine ili snage koja nadilazi pojedinačnu osjetilnu spoznaju. Zato religiozno razumijevanje stvarnosti ulazi u samu srž kulture. Nije teško shvatiti zašto evangelizacija postavlja temeljni izazov kulturi. Nadalje, vjera ili religija ne zaustavlja se na suhoj spoznaji i tumačenju. Ona ide dalje. Nastojeći pružiti vjerniku smjer života. Pomaže mu hodati između nade i očaja.<sup>8</sup>

Možemo usput postaviti pitanje: postoji li uopće ateistička kultura? Ako krenemo od pretpostavke da religija označuje zbir vjerovanja i vrijednosti, a ateizam je posve usredotočen na negaciju Božje opstojnosti, nije jasno koje vrijednosti može on ponuditi. Praksa u zemljama »ateističkog svjetonazora« pokazala je kako u stvari »službeno« nijekanje Boga i naglašavanje humanizma poprimilo analogne religiozne oznake.

#### 4. Inkulturacija i drugi oblici kulturnog prožimanja

Već smo napomenuli da kultura nije statička, već je podložna promjenama. Pod riječju *enkulturacija*<sup>9</sup> misli se na proces socijalizacije ili prilagođavanja prilikama kojem je podvrgnut pojedinac kad se nađe u novom kulturnom okruženju. *Akulturacija* označuje susret dviju kultura i njihovo međusobno prožimanje i stanje. Pretpostavlja uzajamno poštivanje i toleranciju. Ukoliko tih uvjeta nema, pa se jedna kultura želi nametnuti drugoj, ili drugu zapostavlja, ili čak iskorijenjuje, govori se o *kulturnoj dominaciji*, *kulturnom otuđenju*, ili *kulturnom imperijalizmu*. Potpuno negativno značenje ima termin *kulturalizam* koji se odnosi na apsolutiziranje jedne kulture do krajnjih granica, tako da se isključuje mogućnost pomaka prema naprijed i bilo kakve promjene.

Dolazimo do središnjeg, novog pojma na relaciji vjere i kulture, a to je *inkulturacija*. Možemo je ukratko definirati kao dijalog između vjere i kulture, ili još bolje kao kreativan i dinamičan odnos između kršćanske poruke jedne ili više kultura.<sup>10</sup> Studij inkulturacije treba započeti s temeljnim razumijevanjem dotične kulture. Prvi put se riječ »inkulturacija« pojavila u papinskom dokumentu g. 1979.,<sup>11</sup> a od tada je u čestoj uporabi. U misijskom poslanju Crkva se usvajanjem

<sup>8</sup> Isto, 37–38.

<sup>9</sup> Nazive *enkulturacija*, *akulturacija*, *inkulturacija* uzimamo prema engleskom nazivlju: *enculturation*, *acculturation*, *inculturation* i sl.

<sup>10</sup> Usp. Shorter, nav. dj. 10–13.

<sup>11</sup> *Catechesi Tradendae*, br. 53.

sadržaja »inkulturacije« oslobodila balasta »dominantne Zapadne kulture«. Inkulturacija je najuže povezana sa suvremenim shvaćanjem evangelizacije prema kojem sadržaj Evanđelja poprima kulturni oblik upravo putem inkulturacije. Drugim riječima, ona označuje sustavnu evangelizaciju ljudi u njihovoj kulturi. Teoretičari inkulturacije izuzetno cijene pionirske zahvate sv. Ćirila i Metoda u prenošenju vjere na ljudima razumljivu jeziku i pismu. Inkulturacija ne predstavlja trenutni čin, već kontinuirani proces, trajni dijalog vjere i određene kulture. Stoga nam je vrlo znakovit naziv koji katkad koristimo *evangelizirana kultura*.

## 5. Put od klasičnog do modernog shvaćanja kulture

Ako se letimično zaustavimo na prvim kršćanima i njihovu snalaženju u ondašnjem ambijentu, čini nam se da su bili daleko bliži današnjem razumijevanju kulture, nego vjernici u narednim stoljećima. Isus je propovijedao Radosnu vijest o Božjem kraljevstvu u židovskoj kulturi. Prvi su učenici vrlo lako protumačili poruku u široj – možemo reći – za ono vrijeme svjetskoj, grčko-rimskoj kulturi. Predstojnici kršćanskih zajednica nisu vidjeli naročitih problema u napuštanju bitnih značajki židovske tradicije, kao što su obredni običaji, obrezivanje, propisi o jelu i sl. U teološkoj su misli termini narav, supstanca i osoba jednostavno nadomjestili izvorne hebrejske izraze. Kasniji je razvoj izgubio početnu vitalnost i stvari su krenule drugačije. Sadržaj kulture zaustavio se u klasičnoj formi.

Moramo priznati da i sama riječ »kultura« priziva nerijetko u svijest ljudi pomisao na sadržaje kao što su: klasična glazba, opera, kazalište, književnost, poezija, umjetnost i sl. Biti kulturnan značilo bi u tom smislu pripadati visoko obrazovanom sloju ili eliti koja posjećuje mjesta s kulturnim ponudama i gaji profinjenu osjećaj za spomenute vrijednosti.<sup>12</sup> Eventualno bi se svemu ovom moglo još prirodati tradicionalne plesove – folklor, muzeje i povremene programe u kulturnim centrima i kulturni sadržaji bili bi zaokruženi. Spomenuto klasično shvaćanje kulture kao vrhunske nadgradnje i ideala na posebno odabranim sektorima nije u sebi neispravno, ali je vrlo suženo. Uprisutnilo se tokom povijesti u svijesti i razumijevanju Crkve.<sup>13</sup>

Kad je u četvrtom stoljeću kršćanstvo postalo službena religija Rimskog carstva, osvojila je vrlo brzo zatečene uljudbene tradicije. Klasični rimski pojam kulture bio je *univerzalni ideal civilizacije*. Riječ suprotnog značenja od civilizacije bila je *barbarizam* ili *primitivizam*. Ideal civilizacije, oblikovan je u monolitnoj rimskoj kulturi, predstavljao je univerzalni sustav vrijednosti i prava koje se je moglo opravdati filozofskim mišljenjem i usvojiti obrazovanjem. Viši je sloj

---

<sup>12</sup> U engleskom jeziku koristi se za navedeni oblik kulture termin 'highbrow culture'.

<sup>13</sup> Usp. Shorter, nav. dj. 17–19.

poklanjao izuzetnu pažnju obrazovanju, tj. stjecanju znanja i vještina koje su po ondašnjem shvaćanju, imale neprolaznu vrijednost i s kojima se je moglo podičiti u elitnom okruženju. Stari je Rim tako prepoznavao civilizirane ljude i barbare, odnosno kulturno odgojene i neodgojene.

S kršćanstvom je rimski sustav vrijednosti dobio novu dimenziju. Viši svijet kulture bio je u vjerničkoj svijesti poistovjećen s kršćanstvom u kojem se prepoznavao ideal. Drugim riječima Evanđelje se trebalo naviještati i predavati u savršenoj kulturnoj formi. A kad su u Srednjem vijeku objavljene istine protumačene terminima grčko-rimske filozofije, zapečaćena je za dugo razdoblje nepromijenjivost kršćanskih kulturnih ideala.<sup>14</sup> B. Lonergan kaže kako su crkvene dogme postale trajne ne zato što izražavaju objavljene istine, nego zato što se vjerovalo u univerzalnu i trajnu kulturu i upostojanje fiksnih, nepromijenjivih sadržaja i značenja.<sup>15</sup> Kršćanski se pogled na svijet ogledao u monolitnoj kulturi zapada.

Društvene promjene i višestruki razvoj znanosti devetnaestom i dvadesetom stoljeću izmijenili su stav prema tečevinama civilizacije. Postalo je jasno da ne postoji samo jedna kultura, nego da ih ima više i da u svakoj od njih možemo prepoznati više razina. Nije se bilo lako istrgnuti iz zagrljaja kršćanstva s klasičnom rimskom kulturom. Trebalo je vremena da uđe u katoličku svijest spoznaja kako se vjera ne može identificirati ni s jednom kulturom, a da mora nadahnjivati svaku kulturu. Konačno se papinski dokumenat iz g. 1944. prvi put izjasnio o kulturnom pluralizmu.<sup>16</sup> Uslijedili su i drugi iskazi pape Pija XII. i Ivana XXIII. Dokumenti II. vatikanskog sabora, a u prvom redu *Gaudium et spes*, posvetili su punu pozornost kulturi i kulturama. Od neposrednih postkoncilskih crkvenih akata valja svakako izdvojiti *Evangeliu Nuntiandi* koji je učinio znatne pomake u teologiji o Crkvi unutar raznih kultura. Već je po sebi izuzetno značajn faktor nedvojbenog različitih kultura praktičko ukinuće latinskog i uvođenje narodnog jezika u liturgiju Katoličke Crkve. Jezik je najuže vezan uz kulturu svakog naroda. Latinski je jezik predstavljao profinjen izraz rimske kulture. Bilo je bojazni da bi moderno shvaćanje kulture moglo dovesti do tzv. *kulturnog relativizma* koji korespondira s moralnim relativizmom, u kojem nema apsolutnih vrijednosti. Sazrela je ipak spoznaja kako je prava kultura nešto duboko svojstveno ljudskom biću, što se nikako ne zaustavlja na površini, već ponire u dubinu osobe i nije moguće evangelizirati ako se ne spustimo u izričaje dotične civilizacije. Stoga nijedna kultura – ukoliko se uzme cjelovito – ne može biti usmjerena protiv konačnih vjerskih istina. S druge strane postalo je jasno da – kako kaže Schillebeeckx

<sup>14</sup> Isto, 18.

<sup>15</sup> B. Lonergan, *Method in Theology*, London 1973, 301. Citat uzet prema: Shorter, nav. dj. 19.

<sup>16</sup> Iz govora pape Pija XII. Papinskom misijskom društvu u: *AAS 1944, 210*, prema citiranju *Evangeliu Preacones, 1951*.

– »kršćanstvo nije religija knjige nego osobe«, a kršćanska se vjera može izraziti i živjeti samo kroz ljudsku kulturu.

## 6. Kulturne promjene – suvremeni proces modernizacije

Riječ koja se u mnogim segmentima usko vezuje s kulturom jedne sredine jest *tradicija*. U tradiciju spada sva kulturna baština što ju je jedna zajednica dobila u nasljeđe. Zato ponekad kultura i tradicija znače isto.

Drugi slični termin je *civilizacija*. Nerijetko može biti sinonim za 'kulturu'. Obično se pod njom misli na zadnju etapu ili doseg u razvitku neke zajednice.

Zatečena kultura je posljedica ili rezultat mnogih promjena koje su se dogodile tijekom vremena putem odabira i prihvaćanja različitih ideja, usvajanjem simbola i oblikovanjem ponašanja.

Iste ideje poprimaju vremenom raznolike kulturne izražaje. Možemo usput navesti jedan vrlo ilustrativan prikaz. Jaroslav Pelikan opisao je u svojoj studiji kako je u europskoj kršćanskoj kulturi slika Isusa Krista doživljavala promjene.<sup>17</sup> Tako je trijumf kršćanskog carstva u 4. st. rezultirao oslikavanjem Krista kao Kralja. U isto doba platoniska filozofija sugerirala je ideju Kozmičkog Krista. Antropologija sv. Augustina isticala je Sina Čovječjeg. Popularnost bizantinskih ikona u 8. i 9. st. potakla je teologe da razjasne pojam Krista kao prave Slike Božje, dok je pobožna literatura narednih stoljeća stavila u fokus spasavajuću moć Križa, nasuprot demonskoj sili zla. Srednjovjekovni monaški život vidio je asket-skilik Krista koji se odrekao svijeta. Misticizam nadahnut neoplatonizmom predočio je sliku Krista Zaručnika duše, a viteštvo i franjevci prepoznali su u njemu punu humanost. Humanizam i renesansa dodijelili su Kristu koncept univerzalnog čovjeka, dok su nositelji reformacije probudili osjećaj za Krista kao odsjaj Vječnoga. Bolno iskustvo vjerskih ratova u Europi producirao je sliku Princa mira. Prosvjetiteljstvo 18. stoljeća tragal je za Kristom dogmi i jasnog racionalnog moralnog sustava, a romantizmu narednog stoljeća bio je bliži misticizam u oslikavanju Osnivača kršćanstva. U suočavanju sa socijalnom nepravdom 20.-og st. posebno u Trećem svijetu, dolazi do izražaja lik Krista Osloboditelja.

Sve navedene slike Krista – kako Pelikan nastoji pokazati – izraz su autentične kršćanske tradicije, a njihova različitost odgovara drugačijim socio-kulturnim zahtjevima u različitim vremenima.

Promjene koje su se događale u prošlosti bile su ipak postepene i spore i mogle su držati kontinuitet.

---

<sup>17</sup> J. Pelikan, *Jesus Through the Centuries: His Place in the History of Culture*, New Haven and London 1985.



Vrijeme u kojem živimo obilježeno je brzim napretkom znanosti, neposrednim komunikacijama i naglim promjenama. Razvoj tehnologije dovodi nužno do procesa *modernizacije* koji se odražava na ekonomskom, političkom i socijalnom životu. Uz modernizaciju vrlo je važan proces *sekularizacije*. Na poseban pak način modernizacija utječe na kulturne stvarnosti, ljudske odnose, institucije, vrijednosti i ideale. Nagli rast materijalnih vrijednosti i produktivnosti stvorio je potrošačko društvo koje se fokusira na materijalnu proizvodnju, konzumiranje i uživanje. S druge strane brza izmjena informacija povezuje ljude i kulture. Stvara se na određen način globalna, zajednička kultura. Svijet javnih medija stvara i oblikuje javno mnijenje.

Kao rezultat potrošačke orijentacije pa ne-materijalne vrijednosti dolaze u svijesti ljudi u drugi plan, kao da ih se potiskuje u privatnu sferu. Postoji ozbiljna opasnost da promijene, izazvane modernizacijom, pokopaju duhovno-religiozne vrednote, a na poseban način vjeru u Boga, te umanje osjećaj za čovjekovu odgovornost. Brži životni tempo gotovo ne dozvoljava pojedincu postavljanje vrednota na pravo mjesto. Prejako naglašavanje materijalnog oslabljuje izvornu ljudsku dimenziju i otvara put nasilju i porocima. Crkva se očito suočava s novim dinamičnim izazovima. Rješenje se ipak nazire na izvorima kulture.

## 7. Papa Ivan Pavao II. i postavljanje kulture u centar evangelizacije

Više od ijednog svojeg predčasnika današnji papa Ivan Pavao II. konstantno naglašava važnost kulture i dovodi je u sam centar evangelizacije. Mnogi se pitaju: zašto? Dolaze do zaključka kako iza papinog uvjerenja stoji najvjerojatnije njegovo osobno iskustvo kao svećenika i biskupa za vrijeme komunističke vladavine u Poljskoj. Praksa je pokazala da je kultura daleko značajnija u čuvanju i širenju vjere nego same institucije. Naime, u svim zemljama s marksističkim »službenim svjetonazorom« Crkva nije imala pristupa u javnim institucijama, kao što su škole, socijalne organizacije, radio, televizija, novine i sl. Usprkos takvog neprijateljskog raspoloženja države vjera se sačuvala kod mnogih, jer je bila duboko ukorijenjena u kulturi.

Bit će korisno zaustaviti se makar kratko na pojedinim izričajima o međudnosu vjere i kulture kako ih je u različitim prigodama oblikovao Ivan Pavao II.

Brojna papina pastoralna putovanja po svim kontinentima svijeta suočila su ga s pluralizmom kultura. Susret s vjernicima po Africi, od g. 1980. pa dalje – u krajevima gdje živa tradicija puno znači – bili su izvanredna prilika da se sa najviše crkvene instance progovori o raznim vidovima inkulturacije.

Povodom osnivanja *Papinskog vijeća za kulturu* g. 1982. Ivan Pavao II. je ustvrdio kako kultura predstavlja *temeljnu dimenziju čovječnosti* i naglasio kako je najizvrsniji put prevladavanja ideoloških podjela i umanjivanja straha upravo

*promicanje dijaloga između Evandjelja i kulture.*<sup>18</sup> U tom je kontekstu izrečena već citirana misao kako je vjera, koja ne postaje kulturom, u sebi manjkava. Malo kasnije – suočen s problemom kulturalizma – napisat će kako jedino kultura mira nadvladava *antikulturu*.<sup>19</sup> U obraćanju mladima papa vrlo zorno tumači borbu između *kulture ljubavi* i *kulture smrti*.<sup>20</sup> Iste se misli, još bolje razrađene, nalaze u najnovijim papinskim dokumentima, posebno u enciklici *Evangelium vitae*, gdje se govori o dubokoj krizi kulture i iznova poziva na Evandjelje života koje nadvladava *kulturu smrti*.<sup>21</sup>

Proslava jedanaest stoljeća misije Svete braće Ćirila i Metoda g. 1985. papi Poljaku vrlo je dobro došla da, na planu cijele Crkve, istakne njihovo značenje, ne samo u evangelizaciji slavenskih naroda, već prvenstveno u adekvatnom razumijevanju misijskog zadatka i primjerenom naviještanju Radosne vijesti u kulturi sredine u kojoj su djelovali. Ivan Pavao II. ustvrdio je bez imalo ustručavanja, kako misija Sv. Ćirila i Metoda nije bila pošteđena od kulturne dominacije i drugih manipulacija, ali su ti misionari bili uporni jer su posjedovali istančan osjećaj katolicizma i znali što znači jedinstvo u raznolikosti. Stoga se, uspoređujući s današnjim načinom evangeliziranja, njihovo djelovanje može uzeti kao *model inkulturacije*.<sup>22</sup>

U papinomu se rječniku prepoznaje i analogna uporaba termina »kultura«. Korišti se izraz *teološka kultura* ili *teološka baština*, a kao riječ suprotnog značenja bila bi *pseudoteološka kultura*. Očito je da se tu radi o teološkim kovanicama prepoznatljiva sadržaja. Ono što je u pozitivnom smislu povezano s kulturom upućuje na prave i trajne vrednote, ozbiljnost pristupa problemu i ne zaustavlja se na površini.<sup>23</sup>

## 8. Kultura i vjera u našem vremenu i prostoru i evangelizacija

Raspravljajući s vjerskog stanovišta o današnjoj kulturi – koja u mnogim segmentima postaje globalna i zajednička – mogli bismo razlučiti njene bitne pozitivne i negativne aspekte.

<sup>18</sup> Vidi bilj. br. 2.

<sup>19</sup> U pismu Vijeću za kulturu, u: *Church and Culture (Bulletin for the Pontifical Council for Culture)*, No. 1, 1984, 3.

<sup>20</sup> *L'Osservatore Romano*, 25. IV. 1984.

<sup>21</sup> Enciklika *Evangelium Vitae*, objavljena 30. III. 1995., usredotočuje se na borbu protiv legalizacije abortusa i eutanazije kao oblika ubijanja nevinih ljudskih života. Isto tako se kaže kako uzimanje embriona ili fetusa kao predmet eksperimentiranja znači krimen protiv dostojanstva ljudskog bića.

<sup>22</sup> *Slavorum Apostoli*, p. 10. Enciklika *Slavorum Apostoli*, objavljena 2. VI. 1985., sadrži planirane papine govore za namjeravani posjet Čehoslovačkoj i posjet grobu sv. Metoda.

<sup>23</sup> Usp. Shorter. Nav. dj. 233–237



Gledamo li s pozitivne strane, jasno nam je da današnja kultura predstavlja izuzetnu blagodat u pronalascima kao što su svijet javnih glasila, televizija, radio, telekomunikacije, brzo prijevoz, kompjutori; zatim napredak u medicini, brzi oko zdravlja, proizvodnji hrane, brzoj pomoći u nepogodama i nevolji i sl. Kršćanski navjestitelj prepoznaje Božju prisutnost u svim navedenim i drugim znanstvenim otkrićima.

Negativna strana moderne kulture uključuje gramzivost, materijalizam, hedonizam, devalorizaciju vrednota, nemoralnost koju mas-mediji čine još atraktivnijom i posebno zloupotrebu tehnologije, počevši od prijetnje ratom s nuklearnim naoružanjem, pa sve dalje. Evangelizator se ne može nikako pomiriti zatečenim stanjem, već mora, ispitujući iznova znakove vremena, suočiti evanđeoske vrijednosti s negativnim izazovima suvremene kulture.

Inkulturacija – koja ide u srž same evangelizacije – ne odnosi se samo na one krajeve do kojih još nije dospjelo Evandjelje, nego i na sve sredine koje su se susrele s Radosno viješću, ali ona nije dovoljno ušla u sve pore života, ili je s promjenama u društvu vjera izgubila kontakte s pojedinim životnim sferama. Predstavlja trajni proces i upućuje na kršćansko oplemenjivanje i preobražaj kulture putem neprestanog dijaloga kulture i Evandelja. Inkulturaciju možemo stoga shvatiti kao način života vjernika. Papa Pavao VI. znao je koristiti izraz *civilizacija ljubavi*, dok Ivan Pavao II., govoreći o istim sadržajim naglašava *kršćanski humanizam*.

Ako bismo htjeli makar letimično sagledati kulturu i vjeru i njihovo međusobno prožimanje kod nas, posebno nakon pada komunističkog ustroja devedesetih godina od kada je vjera stekla pravo glasa u javnom životu, moramo ustvrditi kako, iako imamo dobrih naznaka, postoji još puno nedorečenosti i nejasnoća. Ljestvica vrednota je poljuljana na mnogim razinama. Deklarativno masovno pripadanje katolicizmu ne znači istodobno i osobno usvajanje vjerskih sadržaja. Teško je još procijeniti kolika je »neishranjenost« Biblijom u hrvatskom narodu. Nagle promjene uvjerenja, kako god bile opravdane, ne pružaju dostatnu garanciju za praktički život. Dapače ponekad takve »promjene« imaju suprotan učinak. Autentičnost riječi i djela odraz je vjere koja postaje kulturom. Obraćanje je slojevito. Dijalog vjere i kulture odvija se postepeno.

Stvaranje kulturne vjerske sredine i duhovnog ozračja koja pomaže svakidašnjem životu ljudi, nije toliko program s jasno definiranim etapama, koliko *proces postepenog rasta*. Kulturne promjene idu sporo, ali se ipak događaju kad postoje jasni ciljevi i slijede kontinuirano nastojanje. Evangelizatorima je potrebna vizija i upornost na duge staze. *Evangelizirana kultura* počiva na jasnom shvaćanju najdubljih misterija kršćanske vjere i razumijevanju osnova dotične kulture.

Konačno, dijalog između vjere i današnje kulture, o kojem smo ovdje raspravljali događa se na više razina: u malim zajednicama i obiteljima, u javnom i

privatnom životu, u izgovorenoj i napisanoj riječi, putem medija, škola i institucija. On ipak započinje u srcu svakog kršćanina koji iskreno voli vjeru, svoj narod i svoju zemlju.

### **Zaključak**

Više nego bilo koji dosadašnji papa, Ivan Pavao II. neprestano naglašava važnost kulture i dovodi je u sam centar evangelizacije. Poznata njegova izjava: »Vjera koja nije postala kultura je vjera koja nije prihvaćena potpuno, nije cjelovito shvaćena i nije vjerno življena«. Na vrlo jasan način sažimlje odnos vjere i kulture i potiče crkvene ljude da iznova promotre duhovne i zemaljske vrednote u svijetu naznačene sintagme. Pluralističko shvaćanje kulture novijeg je datuma. Budući da je kršćanstvo bilo kroz dugi period usko vezano za kulturu Zapada, nije bilo lako odjeliti se od nje i prepoznati različite kulture u kojima možemo kršćanstvo isto tako autentično zaživjeti. Termin kojim se danas koristimo na relaciji vjere i kulture je *inkulturacija*. Možemo je definirati kao dijalog između vjere i kulture ili kao kreativan i dinamičan odnos između kršćanske poruke jedne ili više kultura. Kršćanska se vjera može izraziti i živjeti samo kroz ljudsku kulturu. Današnja kultura, koja u mnogim segmentima postaje globalna i zajednička, ima svoju pozitivnu i negativnu stranu. Ispitujući iznova znakove vremena, evangelizator mora suočiti evanđeoske vrednote s negativnim izazovima suvremene civilizacije. Kulturne promjene idu sporo, ali se ipak događaju ako postoje jasni ciljevi i uporno zalaganje. Evangelizirana kultura počiva na dubokom shvaćanju misterija vjere i razumijevanju osnova kulture.